

Meta-analysis of studies on the factors affecting Social apathy (study case: citizens, youth and students in the period from 2016 to 2016)

Firouz Ghazanfari¹

1. Department of Sociology, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Received: 2024/08/25 Received in revised form: 2024/08/25 Accepted: 2024/09/01 Published: 2024/09/01

Abstract

The growth of research in various fields of social sciences and the complexity of analyzing all dimensions of a problem have encouraged researchers to conduct meta-study research, which provides them with the extract of existing research on a specific subject in a systematic way. In the present research, which was carried out by meta-analysis method, 18 scientific researches about Social apathy and factors affecting it were analyzed. The analyzed studies are related to the years 1386 to 1402, and these data were extracted from Iranian databases. Social apathy is a feeling of Subjective (cognitive) and objective (actional) separation between a person and social institutions and structures such as politics, family and religion; In such a way that a person sees himself separated from institutions and considers himself ineffective in reforming institutions and social structures. In a state of apathy, a person does not feel belonging to a group and does not prefer the benefit of the group to the benefit of the individual, if the person is a member of the group and the benefit of the group includes his own benefit. In the analyzed studies, the level of apathy among citizens is higher than the average, and its level changes with the fluctuations of five variables, civic commitment, individualism, abnormality, social satisfaction and relative deprivation, respectively. Also, based on the findings of this research, among the independent variables of selected researches, the dependent variable of social indifference has been investigated on citizens, the independent variables of social alienation, individualism, social satisfaction, social trust, social effectiveness and feeling of relative deprivation are the most frequent among other independent variables.

Keywords: Social apathy, Social alienation, individualism, social satisfaction, social trust, social effectiveness and feeling of relative deprivation

Cite as: Ghazanfari, F. (2024). Meta-analysis of studies on the factors affecting Social apathy (study case: citizens, youth and students in the period from 2016 to 2016); 9 (3): 83-98.

Owner and Publisher: University of Tabriz

ISSN (online): 2645-5641

Access Type: Open Access

DOI: 10.22034/sls.2025.66069.1497

فرا تحلیل پژوهش‌های مطالعه عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعات: شهروندان، جوانان و دانشجویان در بازه زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲)

فیروز غضنفری^{۱*}

۱. گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰

چکیده

رشد تحقیقات در حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی و پیچیدگی تحلیل تمام ابعاد یک مسأله محققان را برای انجام تحقیقات فرا مطالعه ترغیب نموده که عصاره تحقیقات موجود در یک موضوع خاص را به روشی منظم برای آنها فراهم می‌کند. در پژوهش حاضر که به روش فراتحلیل انجام یافته، ۱۸ پژوهش علمی در مورد بی‌تفاوتی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن مورد تحلیل واقع شده است. مطالعات مورد تحلیل، مربوط به سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ است که این داده‌ها از پایگاه‌های اطلاعاتی ایران استخراج شده است. بی‌تفاوتی اجتماعی، نوعی احساس جدایی ذهنی (شناختی) و عینی (کنشی) میان فرد با نهادها و ساختارهای اجتماعی نظیر سیاست، خانواده و مذهب است؛ به گونه‌ای که فرد، خود را از نهادها منفک می‌بیند و خود را بی‌اثر در اصلاح نهادها و ساختارهای اجتماعی می‌داند. در وضعیت بی‌تفاوتی، فرد احساس تعلق گروهی ندارد و نفع جمعی را به نفع فردی ترجیح نمی‌دهد، در صورتی که فرد، خود عضوی از جمع است و نفع جمع خود وی را نیز شامل می‌شود. در پژوهش‌های تحلیل شده در میان شهروندان میزان بی‌تفاوتی بالاتر از حد متوسط نشان می‌دهد و سطح آن به ترتیب با نوسانات پنج متغیر، التزام مدنی، فردگرایی، بی‌هنجاری، رضایت اجتماعی و محرومیت نسبی تغییر می‌کند. همچنین براساس یافته‌های این تحقیق، از میان متغیرهای مستقل تحقیقات منتخب متغیر وابسته بی‌تفاوتی اجتماعی را روی شهروندان بررسی کرده‌اند، متغیرهای مستقل بیگانگی اجتماعی، فردگرایی، رضایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اثر بخشی اجتماعی و احساس محرومیت نسبی بیشترین فراوانی را در بین سایر متغیرهای مستقل دارند...

کلیدواژه‌ها: بی‌تفاوتی اجتماعی، بیگانگی اجتماعی، فردگرایی، رضایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اثر بخشی اجتماعی و احساس محرومیت نسبی.

نحوه ارجاع: غضنفری، ف. (۱۴۰۳). "فرا تحلیل پژوهش‌های مطالعه عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعات: شهروندان، جوانان و دانشجویان در بازه زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲)". جامعه‌شناسی سبک زندگی. ۹(۳): ۸۳-۹۸.

صاحب امتیاز و ناشر: دانشگاه تبریز

شاپای الکترونیکی: ۲۶۴۵-۵۶۴۱

نوع دسترسی: آزاد

DOI: 10.22034/sls.2025.66069.1497

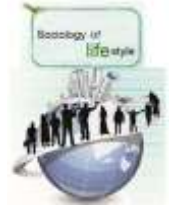
مقدمه

موضوع بی‌تفاوتی در جامعه ما چنان عمیق شده است که به مثابه مسئله‌ای اجتماعی، نه تنها معلول عوامل مختلفی است، بلکه بر شکل‌گیری مسائل اجتماعی نیز اثر می‌گذارد. اگر بی‌تفاوتی به‌عنوان یک الگوی رفتاری در جامعه شکل یابد، جامعه‌پذیری بی‌تفاوتی برای افراد در جامعه تسهیل و تسریع می‌شود. در چنین وضعیتی، بی‌تفاوتی به‌رغم مغایرت با روح انسانی، به شکل ارزش و الگوی اجتماعی در جامعه مطرح می‌شود و در مدت زمان محدودی، به‌صورت اپیدمی در جامعه گسترش می‌یابد. این رفتار قادر است با شکل‌دهی نوعی تعاملات اجتماعی خاص در جامعه، تمام نظام‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جامعه را دچار تحول و دگرگونی می‌سازد (میرزاپوری، ۱۳۹۵: ۱۹). یکی از شروط اساسی و لازم برای پیشرفت جامعه، توسعه همه جانبه، ایجاد روابط گرم، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل (فرد-جامعه-دولت) دوری از بی‌تفاوتی اجتماعی است که متأسفانه در کشورهای جهان سومی مانند ایران، کمتر به این مقوله توجه می‌شود. این در حالی است که افزایش بیش از حد بی‌تفاوتی اجتماعی در هر جامعه و کشوری به حتم، جامعه را با مشکلات فرهنگی و سیاسی و اجتماعی روبرو می‌سازد که نهایت آن، گسیختگی و فروپاشی اجتماعی است (عنبری و غلامیان، ۱۳۹۵).

بنابراین بررسی مسائل و آسیب‌های هر جامعه‌ای و ارائه استفاده از نتایج آن از ضروریات جوامع گوناگون است. توجه به این مقوله با نگرش علمی، حدود یک قرن است که توجه جامعه‌شناسان را به خود جلب کرده و از دلمشغولی‌های اساسی آنان بوده است؛ چراکه حل نشدن مسائل اجتماعی و بی‌توجهی به آنها جامعه را از درون می‌پوشاند و باعث فروپاشی آن می‌شود. مسئولان هر جامعه، موظف به توجه و چاره‌جویی برای مسائل کوچک و بزرگ جامعه‌اند.

بی‌تفاوتی اجتماعی، به مثابه آسیب اجتماعی در اثر بی‌احساسی، بی‌اعتنایی، بی‌میلی، بدبینی، بی‌عاطفگی و نارضایتی، عدم اثربخشی، عدم اعتماد و... در مناسبات اجتماعی و جهان زندگی افراد پدیده می‌آید. بی‌تفاوتی، هم علت است و هم معلول. به عنوان علت بسیاری از وقایع ناخوشایندی نظیر؛ نزاع و درگیری بین چند نفر، تجاوز به عنف، بی‌توجهی به درمانگان و نیازمندان مالی در میان هم‌نوعان، بی‌اعتنایی افراد به مشکلات یکدیگر، عدم تمایل به واکنش در مقابل فساد اداری، مفاسد اجتماعی و فرهنگی، بی‌عدالتی، تورم، رکود اقتصادی، پارتی‌بازی، بیکاری، گران‌فروشی و مخربین محیط زیست و سایر موارد مشابه که در مناسبات اجتماعی مردم اتفاق می‌افتند و بی‌تفاوتی از کنار آنها می‌گذرند، به‌رغم آن که واکنش نسبت به این نوع کنش‌های اجتماعی بایستی برای آنها قابل تأمل می‌شد و بی‌اعتنایی به این عوامل به مرور زمان موجب کاهش پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری و ایجاد ناهنجاری‌هایی در ساخت اجتماعی از جمله قدرت‌گیری مجرمان، افزایش خشونت در جامعه می‌گردد. از سوی دیگر، مسئله بی‌تفاوتی را پدیده‌ای اجتماعی بدانیم که از تغییر شرایط زندگی شهرنشینی، تضعیف روابط عاطفی و کاهش مسئولیت‌پذیری افراد در قبال دیگران و ... پدیده آمده است، در آن صورت معلول وضعیت آنومیک جامعه می‌باشد.

بی‌تفاوتی به معنای فقدان علاقه نسبت به انجام رفتار یا اقدامی است و نیز به کناره‌گیری و سهیم نشدن در مسایل اجتماعی اشاره دارد (قاضی‌زاده و کیان پور، ۱۳۹۴: ۵۹). در تعریف جامعه‌شناختی مفهوم بی‌تفاوتی، برخی نویسندگان از مفاهیم مقابل آن مانند مشارکت و درگیری استفاده کرده‌اند (مسعودنیا، ۱۳۸۰)، از اینرو بی‌تفاوتی با عزلت‌گزیدن و فقدان مشارکت در حد انتظار، هم معنی قرار گرفته است. برخی دیگر نیز نوعدوستی را در مقابل بی‌تفاوتی قرار داده به تحلیل و پژوهش در باب آن پرداخته‌اند (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۶). مفهوم بی‌تفاوتی اجتماعی با مفهوم بیگانگی نیز تفاوت دارد و نباید به جای یکدیگر به کار برده شود. بیگانگی مبین نوعی احساس بی‌قدرتی، بی‌معنایی، بی‌هنجاری، تنفر فرهنگی، تنفر از خود و انزوای اجتماعی

است (بنی فاطمه و رسولی، ۱۳۹۰: ۱۰) در این حالت؛ جامعه انسانی با ازهم‌گسیختگی در سرمایه اجتماعی مواجه می‌شود (ریترز، ۱۳۹۰: ۳۰؛ کوهن ۱۳۸۹: ۱۰۵).

مسئله بی‌تفاوتی اجتماعی به عنوان موضوع مهمی توسط پژوهشگران مختلف داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفته و مطالعات بسیاری در این خصوص مورد بررسی قرار داده‌اند که تفاوت‌های موجود در نتایج این مطالعات، به استفاده از رویکردهای جدیدی تحقیقات علوم اجتماعی منجر گردیده تا این پدیده را تبیین نماید. فراتحلیل یکی از روش‌هایی است که به منظور بررسی، ترکیب و آسیب‌شناسی پژوهش‌های گذشته در چند سال گذشته برای اولین توسط جین گلاس^۳ رئیس انجمن پژوهش‌های آموزشی آمریکا در سال ۱۹۷۶ معرفی شده است (خنفیرو همکاران، ۱۳۹۸: ۴۹۷). رویکرد فراتحلیل با ترکیب نتایج مطالعات انجام شده، نگرشی جامع‌تر به موضوع دارد و عوامل تفاوت در نتایج را شناسایی و توجیه می‌نماید. متأسفانه تحقیقاتی که تاکنون در این زمینه بی‌تفاوتی اجتماعی انجام شده است با نگرشی محدود به موضوع، صرفاً در شرایطی خاص (جامعه آماری، زمان و معیارهای خاص و ...) این رابطه را اندازه‌گیری نموده‌اند. رویکرد فراتحلیل در این پژوهش با نگاهی متفاوت و نگرشی جامع‌تر به موضوع، عوامل تفاوت در نتایج مطالعات گذشته را بررسی خواهد نمود. یکی از اهداف مقاله حاضر، فراتحلیل پژوهش‌هایی است که در مورد بی‌تفاوتی اجتماعی از سال ۱۳۸۶ الی ۱۴۰۲ در ایران انجام یافته است. این کار می‌تواند به یکپارچه‌سازی پژوهش‌های انجام یافته و همچنین شناسایی نقاط قوت و ضعف آن‌ها کمک کند. به بیان ساده‌تر، فراتحلیل عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی را با توجه به تأثیر ویژگی‌های موضوع پژوهش بررسی قرار خواهد داد.

بر این اساس، هدف این پژوهش، مطالعه عوامل مؤثر بر بروز بی‌تفاوتی اجتماعی و برآورد اندازه اثر متغیرهای مؤثر بر بروز بی‌تفاوتی اجتماعی است. سوال اصلی پژوهش عبارت است از چه عواملی بر ظهور بی‌تفاوتی اجتماعی در جامعه ایرانی تأثیرگذار بوده است؟

روش‌شناسی پژوهش

پیشینه تجربی پژوهش

باتوجه به جستجو و بررسی پایگاه‌های علمی پیشینه‌ای در زمینه پژوهشی به صورت فراتحلیل صرفاً با یک پژوهش با عنوان «فرا تحلیل مطالعات بی‌تفاوتی اجتماعی» ذیل عنوان «فرا تحلیل مطالعات بی‌تفاوتی اجتماعی در ایران» در اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی ۲۱ اردیبهشت سال ۱۳۹۶ واجه شدیم و این امر انگیزه انجام پژوهش حاضر را بیشتر تقویت کرد. بی‌تفاوتی اجتماعی از مسائل مهم اجتماعی جامعه ایرانی است که طبق نتایج پژوهش‌های صورت گرفته، در بین طبقات اجتماعی، رواج بیشتری داشته و از دلایل مهم آن به در حال گذار بودن جامعه، از سنخ سنتی به سوی مدرنیته اشاره کرده‌اند، به نحوی که تغییرات ارزشی هنجاری، تغییر سبک زندگی و الگوی مرجع، ظهور فضای مجازی، محرومیت نسبی و فشارهای اجتماعی- فرهنگی منجر به افزایش احساس بی‌تفاوتی اجتماعی گردیده است. با توجه به هدف اصلی پژوهش حاضر، مطالعه و مرور سیستماتیک وضعیت بی‌تفاوتی در پژوهش‌های انتشار یافته (بازه زمانی ۱۳۸۶ الی ۱۴۰۲) است. جستجوی کلیدواژه «بی‌تفاوتی اجتماعی» بعد از گردآوری و غربال‌سازی آن و انتخاب اسناد پیمایشی نشان می‌دهد که اولین پژوهش در سال ۱۳۸۰ و آخرین پژوهش منتشر شده در پایگاه علمی به سال‌های ۱۴۰۲ برمی‌گردد با توجه به اینکه در فراتحلیل، صرفاً تحقیقات ایرانی (داخلی)

³ Gen. v Glass

که با روش پیمایش کمی انجام گرفته بودند، انتخاب شدند. به دلیل رعایت حجم مقاله، خلاصه اطلاعات مقاله‌ها در جدول شماره ۱، ارائه شده‌اند. اولین پژوهش مورد بررسی در تحقیق حاضر در باره بی‌تفاوتی در ایران (شهروندان شیراز)؛ توسط کلانتری و همکاران در سال ۱۳۹۶ است و آخرین پژوهش مورد مطالعه درباره بی‌تفاوتی اجتماعی؛ چرایبی و چگونگی و پیامدها (شهر همدان) توسط اسداله نقدی، محبوبه رویین تن، مربوط به سال ۱۴۰۲ است.

جدول شماره ۱

عنوان پژوهش	نوسیندگان / سال نشر	نوع جامعه	حجم نمونه
بررسی بی‌تفاوتی و نعدوستی در جامعه شهری ..	کلانتری و همکاران (۱۳۸۶)	شهروندان شیراز	۳۸۴ نفر
الگوی ساختاری بیگانگی و بی‌تفاوتی اجتماعی	نادری و همکاران (۱۳۸۹)	دانشجویان تبریز	۴۱۰ نفر
پژوهشی درباره بی‌تفاوتی اجتماعی در ایران	محسنی تبریزی، همکاران (۱۳۹۰)	شهروندان تهران	۸۳۱ نفر
شناسایی عوامل مؤثر بی‌تفاوتی اجتماعی	ظہیری‌نیا و همکاران (۱۳۹۳)	دانشجویان اردبیل	۳۶۹ نفر
بررسی عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی	نبوی و همکاران (۱۳۹۳)	شهروندان دزفول	۳۸۴ نفر
بررسی عوامل مؤثر اقتصادی - اجتماعی بر بی‌تفاوتی اجتماعی	ساعی ارسبی و همکاران (۱۳۹۴)	دانشجویان اردبیل	۴۰۰ نفر
تبیین جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با بی‌تفاوتی اجتماعی	عنبری و همکاران (۱۳۹۵)	شهروندان تهران	۴۰۰ نفر
بی‌تفاوتی اجتماعی جوانان و گسست اجتماعی - فرهنگی	قادرزاده و همکاران (۱۳۹۶)	جوانان بوکان	۴۰۰ نفر
تبیین روانشناختی و جامعه‌شناختی احساس اثربخشی بر بی‌تفاوتی اجتماعی	هاشمیان و همکاران (۱۳۹۷)	دانشجویان اصفهان	۳۳۱ نفر
مطالعه تطبیقی بی‌تفاوتی اجتماعی	زارع شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۷)	دانشجویان اصفهان و یزد	۳۷۹ نفر
عوامل اجتماعی مرتبط با بی‌تفاوتی اجتماعی	مرادی و همکاران (۱۳۹۸)	شهروندان کرمانشاه	۶۴۳ نفر
شناخت رابطه بین فردگرایی و محرومیت نسبی با بی‌تفاوتی اجتماعی	ادهمی و همکاران (۱۳۹۹)	جوانان کرمانشاه	۴۰۰ نفر
مطالعه جامعه‌شناختی نقش شبکه‌های بر بی‌تفاوتی اجتماعی	کفاشی و همکاران (۱۴۰۰)	شهروندان تهران	۳۸۴ نفر
تحلیل جامعه‌شناختی بی‌تفاوتی اجتماعی	صفری (۱۴۰۰)	شهروندان تبریز	۳۷۹ نفر
تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فضای مجازی بر بی‌تفاوتی اجتماعی	بهشتی و همکاران (۱۴۰۰)	دانشجویان یاسوج	۳۷۵ نفر
پیش‌بینی سلامت اجتماعی با میانجیگری بی‌تفاوتی اجتماعی	علیزاده اقدام و همکاران (۱۴۰۱)	شهروندان تهرانی	۳۸۴ نفر
شناخت تأثیر بی‌هنجاری با تأکید بر سه بعد ... بر بی‌تفاوتی اجتماعی	ادهمی و همکاران (۱۴۰۱)	دانشجویان آزاد تهران	۳۸۰ نفر
بی‌تفاوتی اجتماعی؛ چرایبی و چگونگی و پیامدها	نقدی و همکاران (۱۴۰۲)	شهروندان همدان	۳۵۰ نفر

مبانی و رویکردهای نظری

کوپر^۴ (۲۰۰۹)، در بررسی مراحل انجام فراتحلیل اشاره می‌کند که در قسمت پیشینه تحقیق بیشتر به نظریاتی اشاره شده است که رابطه بین متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مورد بررسی در فراتحلیل را نشان می‌دهند تا خواننده در ابتدا درکی کلی از مهم‌ترین نظریاتی پیدا کند که در این حوزه وجود دارد (میرمحمد تبار، ۱۳۹۵). به همین منظور، در این قسمت از تحقیق، به چند نظریه پرداز مهم مطابق جدول شماره ۲ در زمینه بی‌تفاوتی در مطالعات انجام شده به آنها اشاره شده است.

⁴ Cooper

جدول شماره ۲

نظریه پردازان	علل بی‌تفاوتی
زیمل ^۵	انطباق با زندگی شهری مستلزم نوعی بی‌تفاوتی و گاهی اوقات منجر به خصومت نیز است.
امیل دورکیم ^۶	پیشرفت جوامع (انتقال از جامعه مکانیکی به ارگانیکی) به ظهور آنومی اجتماعی و فردگرایی
فردیناند تونیس ^۷	در شهرهای صنعتی (انتقال از جامعه گمیشافت به گزلفاشافت)، از بین رفتن روابطی مبتنی بر خویشاوندی و سنت‌های مشترک در اجتماع سنتی منجر به شکل‌گیری زندگی مبتنی بر روابط و تعامل منافع شخصی می‌گردد که نتیجه آن انسان بسیار فردگرا است.
آبرل ^۸	وجود برخی شرایط بنیادین در هر جامعه که در صورت عدم وجود آنها، جامعه به شدت دچار اختلال خواهد شد؛ یکی از مهمترین این عوامل، این است که جمعیت یک جامعه بی‌تفاوت ^۹ شود.
ملوین سیمن ^{۱۰}	بروز اشکال گوناگون بیگانگی در جامعه: احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌هنجاری ^{۱۱} ، احساس بی‌معنایی ^{۱۲} ، انزوای اجتماعی ^{۱۳} ، تنفر فرهنگی ^{۱۴} و تنفر از خود
دین ^{۱۵}	بروز اشکال گوناگون بیگانگی در جامعه: بی‌تفاوتی یا بی‌احساسی، و بی‌تفاوتی سیاسی
مک لگان و نل ^{۱۶}	به بی‌تفاوتی نوعی تهدید و تمایل افراد به عدم دخالت در امور و پذیرش مسئولیت
سات ول (۲۰۰۳)	جریان اجتماعی شدن و تجارب تدریجی در جامعه

منبع:؛ نادری و همکاران (۱۳۸۸)؛ ادهمی و همکاران (۱۳۹۹)؛ محسنی تبریزی و همکاران (۱۳۹۰)؛ عشایری و نامیان (۱۳۹۸)

سنخ‌شناسی نظری بی‌تفاوتی در مطالعات ایرانی (داخلی)

در جدول شماره ۳ گونه مطالعات تجربی بی‌تفاوتی اجتماعی صورت گرفته در ایران طبق پژوهش عشایری و نامیان (۱۳۹۸)، نشان می‌دهد. پژوهشگران ایرانی برای تبیین امر بی‌تفاوتی از نظریات متنوع (سبک زندگی، بیگانگی اجتماعی، فردگرایی، سرمایه اجتماعی، انتخاب عقلانی، انتقال فرهنگی، آنومی اجتماعی، محرومیت اجتماعی و هویت اجتماعی استفاده کرده‌اند) تا بتوانند مسئله بی‌تفاوتی اجتماعی در جامعه مورد بررسی قرار دهند. در هر یک از پژوهش‌های اجتماعی صورت

⁵ Zimmel

⁶ Durkheim

⁷ Tonnies

⁸ Abrele

⁹ Apathetic

¹⁰ Melvin Seeman

¹¹ Normlessness

¹² Meaningless

¹³ Social Isolation

¹⁴ Culture Estrangement

¹⁵ Dean

¹⁶ Mc Legan & Nel

پذیرفته شده به شیوه پیمایش گونه‌ای از نظریات مورد استفاده قرار گرفته است اما در بین این موارد پرکاربردترین نظریه تعیین کننده مسئله بی‌تفاوتی اجتماعی، نظریه بیگانگی اجتماعی (۲۷,۲ درصد) و سرمایه اجتماعی، انتخاب عقلانی و انتقال فرهنگی با ۱۵,۱ درصد، بیشترین کاربرد را در بین محققین اجتماعی به خود اختصاص داده است و توانسته در مقایسه با سایر نظریات تبیین کننده بهتری برای ماهیت واقعیت بی‌تفاوتی اجتماعی در جامعه ایرانی بازنمایی کند.

جدول شماره ۳

نظریه	تعداد پژوهش‌های صورت گرفته	فراوانی (درصد)
سبک زندگی	۲	۶,۱
بیگانگی اجتماعی	۹	۲۷,۲
فردگرایی	۲	۶,۱
سرمایه اجتماعی	۵	۱۵,۱
انتخاب عقلانی	۵	۱۵,۱
انتقال فرهنگی	۵	۱۵,۱
آنومی اجتماعی	۳	۹,۱
محرومیت اجتماعی	۱	۳,۱
هویت اجتماعی	۱	۳,۱
جمع	۳۳	۱۰۰

فرضیات پژوهش

با توجه به مبانی نظری پیش گفته فرضیات بدین ترتیب مطرح می‌شوند: در تمامی تحقیقات بررسی شده هریک از متغیرهای ناکامی اجتماعی، آنومی اجتماعی، فردگرایی، حس جمع‌گرایی، اعتماد اجتماعی و ناامنی بر بی‌تفاوتی اجتماعی اثر گذار است

روش پژوهش

روش انجام تحقیق از نوع فراتحلیل کمی است که محقق با استفاده از مرور ادبیات و تحقیقات صورت گرفته در بازه زمانی ۱۳۸۶ الی ۱۴۰۲، با محوریت بی‌تفاوتی اجتماعی، از جامعه آماری ۳۶ سند تحقیقی، بعد از غربال؛ حجم نمونه ۱۸ تحقیق را شناسایی و بعد از کنترل از حیث روشی، اعتبار، روایی و یافته‌های علمی، آنها را برحسب روش، حجم نمونه، ضرایب همبستگی و سطح معنی‌داری، جامعه آماری، سال و غیره دسته‌بندی و سازماندهی کرده است. ملاک ورود در این تحقیق، وجود ضرایب همبستگی؛ حجم نمونه؛ سطح معنی‌داری تحقیقات و ملاک خروج (کیفی بودن و اسنادی بودن مقاله؛ فقدان اطلاعات آماری الزامی مانند ضریب همبستگی، سال تحقیق، حجم نمونه و همچنین تردید در روایی و پایایی) بوده است. بعد از تهیه ملاک‌های ورود؛ با استفاده از نرم افزار فراتحلیل^{۱۷}، براساس فنون آماری خاصی مانند I^2 و d ، به عنوان اندازه اثر متغیرهای مؤثر بر بی‌تفاوتی در مطالعات انجام یافته در بازه زمانی ۱۳۸۶ الی ۱۴۰۲ مورد محاسبه قرار می‌گیرد تا هماهنگی بیشتری در پژوهش‌ها حاصل شود. اندازه اثر نهایی هر پژوهش و اثر نهایی کل به وسیله فرمول فیشر و کوهن^{۱۸} برآورد شده است. برای تشخیص همگنی

¹⁷ CMA2

¹⁸ Cohen & fisher

مقاله پژوهشی

یا ناهمگنی تحقیقات فوق، از نمودار کیفی، آزمون Q استفاده شده و بعد از اثبات فرض ناهمگونی بین مطالعات از متغیر تعدیلگر (زمینه‌ای) برای سنجش میزان اثر آن بر بی‌تفاوتی استفاده شده است. فراتحلیل^{۱۹} را هنر ترکیب تحقیقات و باز تحلیل اطلاعات کمی پژوهش‌های پیشین در یک حوزه پژوهشی برای بدست آوردن یک نتیجه ترکیبی تعریف می‌کنند. جین گلاس^{۲۰} بنیان‌گذار روش فراتحلیل اصطلاح فراتحلیل را در سال ۱۹۷۶ بکار برد و آن را تحلیل تحلیل‌ها می‌داند (خنیفرو و همکاران، ۱۳۹۸). اگرچه عملاً شروع فراتحلیل را می‌توان به "تحقیقات کارل پیرسون در سال ۱۹۰۴ و رونالد فیشر (۱۹۳۵) و کوکران (۱۹۷۷) و بطور مدون و سازمان‌یافته با پژوهش اسمیت و گلاس (۱۹۷۷) مربوط دانست"^{۲۱}. اگرچه فراتحلیل عموماً با روش شناسی‌های کمی گره خورده است، معادل کیفی هم دارد (مصراآبادی، ۱۳۹۵).

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر، کلیه آن دسته از مقالات در رابطه با مسئله اجتماعی «بی‌تفاوتی» در جامعه ایران است. ویژگی‌های مدنظر در جستجوی مقالات برگزیده این موارد بودند: اینکه محققان عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی در میان شهروندان، دانشجویان و جوانان را بررسی کرده باشند؛ اینکه محققان به بی‌تفاوتی اجتماعی به مثابه یک مسئله اجتماعی پرداخته باشند. نمونه‌ی مورد مطالعه شامل ۱۸ مقاله در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ انجام یافته‌اند. داده‌های تحقیقات جمع‌آوری و ویژگی‌های آن‌ها براساس هدف تحقیق فراتحلیلی کدگذاری و طبقه‌بندی شدند. نتایج مطالعه به یک مقیاس کمی مشترک موسوم به اندازه اثر^{۲۲} تبدیل شدند؛ به طوری که قابل مقایسه باشد و اندازه اثر هر یک از متغیرها مورد بررسی قرار گیرند. اندازه اثر، آماره‌ای است که اهمیت اثر آزمایشی یا شدت رابطه بین دو متغیر را منعکس می‌کند. همچنین، برای تفسیر اندازه اثر از جدول کوهن^{۲۳} بهره گرفته خواهد شد.

جدول شماره ۴: توزیع طبقات اندازه اثر بر مبنای برآورد آماره‌ها (کوهن، ۱۹۷۷)

معنی اندازه اثر	مقدار r	مقدار d
اندازه اثر کم	کمتر از ۰,۳	کمتر از ۰,۵
اندازه اثر متوسط	از ۰,۳ الی ۰,۵	۰,۵ الی ۰,۸
اندازه اثر زیاد	بیشتر ۰,۵	بیشتر ۰,۸

¹⁹ Meta Analysis

²⁰ Gene Glass

²¹ Karl Pearson & Ronald Fisher & William Cochran & .Smith

²² Effect size

²³ Cohen

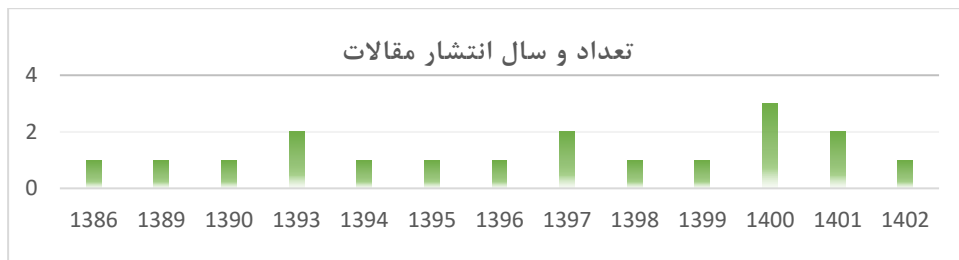
یافته‌ها

یافته‌های پژوهش، در دو بخش توصیفی و استنباطی به شرح زیر دسته‌بندی شده است.

الف) یافته‌های توصیفی پژوهش

- ✓ قبل از غربال مقالات ۲۱ مورد براساس اهداف تحقیق مقالات گردآوری از مطالعات انجام شده در مرحله اولیه این تحقیق یعنی ۸۰ درصد، از نوع مطالعات کمی بوده‌اند که با ارائه آمار و ارقام در مورد میزان بی‌تفاوتی اجتماعی و ارتباط آن با سایر عوامل، اظهارنظر کرده‌اند و تنها ۲ مورد یعنی ۱۵ درصد، از نوع مطالعات کیفی و ۵ درصد آنها ترکیبی بوده است که به محتوا و کیفیت بی‌تفاوتی اجتماعی پرداخته‌اند. بنابراین همان‌طور که مشاهده می‌شود جای کم‌رنگ مطالعات کیفی برای بررسی ریشه‌ای و دقیق‌تر مسئله بی‌تفاوتی اجتماعی را می‌توان در بین مطالعات انجام شده حس کرد.
- ✓ در مطالعات مورد تحلیل، بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ مطابق نمودار زیر در هر کدام از سال‌های مذکور حداقل یک مورد پژوهش انجام یافته است که هر کدام ۵ درصد را شامل می‌شود.

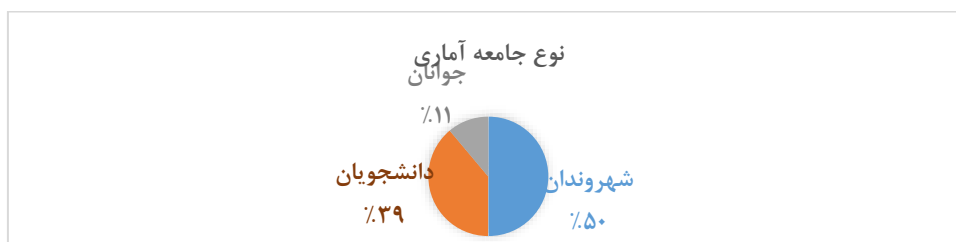
نمودار ۱. درصد زمان انتشار مقالات و انجام پایان‌نامه‌ها

- ✓ از نظر اینکه مطالعات مورد تحلیل تا چه میزان به بررسی موردی مسئله بی‌تفاوتی اجتماعی پرداخته‌اند و تا چه میزان به تولید دانش نظری در مورد بی‌تفاوتی اجتماعی پرداخته‌اند می‌توان گفت ۱۸ مورد از مطالعات یعنی ۸۶ درصد عملی بوده‌اند و به نظریه‌آزمایی پرداخته‌اند و فقط ۳ مورد از مطالعات یعنی ۱۴ درصد نظری بوده‌اند و به بررسی و مقایسه نظریه‌های موجود در این زمینه پرداخته بودند.

- ✓ در مورد اینکه پژوهش‌های صورت‌گرفته، بی‌تفاوتی اجتماعی را روی کدام قشر جامعه بررسی کرده‌اند، می‌توان گفت: از ۲۰ پژوهش که به بررسی موردی و عملی بی‌تفاوتی اجتماعی در جامعه پرداخته بودند؛ ۱۱ مورد این مسئله را در مورد شهروندان بررسی کرده‌اند که معادل ۵۵ درصد است ۶ مورد از پژوهش‌ها مسئله بی‌تفاوتی اجتماعی را در مورد دانشجویان بررسی کرده‌اند که معادل ۳۰ درصد است و ۱ مورد از آنها این مسئله را بافت فرهنگی کشور معادل ۵ درصد بررسی‌ها می‌باشد. همچنین ۵۰ درصد پژوهش‌ها در بررسی میزان بی‌تفاوتی اجتماعی و عوامل مؤثر بر شهروندان و ۳۹ درصد آنها روی دانشجویان و ۱۱ درصد در میان جوانان شهر مورد مطالعه انجام گرفته شده است.

نمودار شماره ۲

✓ همچنین، نتایج این جدول نشان می‌دهد که ۸۹ درصد (۱۶ مورد) از تحقیقات مرور شده در زمینه بی‌تفاوتی اجتماعی دارای فرضیه هستند و حدود ۱۱ درصد (۲ مورد) در این زمینه فاقد فرضیه‌اند. با توجه به اهمیت و فرضیه در تحقیق تحلیلی، لازم است تحقیقات انجام شده فرضیه داشته باشند. البته، این مورد بیشتر در تحقیقات علی و تحلیلی صدق می‌کند و نبود فرضیه‌ها می‌تواند ضعف جدی محسوب شود ولی در باب تحقیقات توصیفی نبود فرضیه‌ها ضعف به حساب نمی‌آید.

جدول شماره ۵

فرضیه‌ها	تعداد پژوهش‌ها	درصد	واحد تحلیل پژوهش‌ها	تعداد	درصد
دارای فرضیه	۱۶	۸۹	خرد	۱۷	۹۴
فاقد فرضیه	۲	۱۱	کلان	۱	۶
جمع کل	۱۸	۱۰۰	جمع کل	۸	۱۰۰

در جدول شماره ۶ هریک از متغیرهای مستقل در فرضیه‌های تحقیقات برگزیده، بر حسب تعدد و فراوانی حضور هریک در فرضیه‌ها ارائه شده‌اند. همانطور که این جدول نشان می‌دهد، با توجه به تعدد حضور متغیرها در فرضیه‌های تحقیقات برگزیده، متغیرهای بیگانگی، اثربخشی، فردگرایی، آنومی ۲۸ درصد (۴ مورد) حضور در فرضیه‌ها، بیشترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند. بعد از این متغیرها، متغیر اثربخشی، اعتماد، احساس محرومیت نسبی، فردگرایی اقتصادی با ۲۴ درصد (۴ مورد) بیشترین میزان را دارند.

جدول شماره ۶

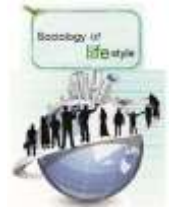
پژوهش‌های صورت گرفته		متغیرهای مستقل در پژوهش‌ها	پژوهش‌های صورت گرفته		متغیرهای مستقل در پژوهش‌ها
درصد	تعداد		درصد	تعداد	
۴	۶	تحلیل هزینه-پاداش مادی	۷	۱۲	بیگانگی اجتماعی
۳	۵	التزام مدنی	۷	۱۲	فردگرایی اجتماعی
۴	۶	سرمایه اجتماعی	۶	۱۰	رضایت اجتماعی
۴	۶	مسئولیت پذیری اجتماعی	۶	۱۰	اعتماد اجتماعی
۵	۹	احساس بی‌قدرتی	۷	۱۲	اثربخشی اجتماعی
۴	۷	انزوای اجتماعی	۶	۱۰	احساس محرومیت نسبی
۴	۷	احساس ناامنی	۷	۱۲	آنومی (بی‌هنجاری)
۳	۵	احساس همدلی	۴	۶	احساس بی‌عدالتی
۱	۱	فردگرایی اقتصادی	۶	۱۰	فردگرایی اقتصادی
۴	۷	امید به تغییر شرایط آتی	۳	۵	طرد اجتماعی - سیاسی
۱	۲	تقدیرگرایی	۲	۴	پایگاه اجتماعی-اقتصادی
۱	۱	احساس بی‌معنایی	۱	۱	گسست ارزشی جوانان
۱	۱	میزان دینداری	۱	۱	گسست هنجاری

ب) یافته‌های استنباطی پژوهش

در این قسمت، اندازه اثر متغیرهای مستقل بر وابسته و متغیرهای تعدیل‌گر بر اساس متغیرهای پژوهش تجربی فراتحلیل، عشایری و نامیان (۱۳۹۸: ۱۶۷)، تحت عنوان جدول «مکانیسم‌های اثرگذار بر بی‌تفاوتی اجتماعی ایرانیان» در نظر گرفته شد و پس از محاسبه با داده‌های این تحقیق به نتایج زیر منجر گردیده که با نتایج پژوهش مذکور همخوانی دارد.

جدول شماره ۷

فرض ناهمگونی		گزارش آماری		نوع اثر	متغیرها	
sig	Q	Sig	Effect size			
۰,۰۰۰	۲۴,۷۳۵	۰,۰۰۰	۰,۳۱۱	تصادفی	محرومیت نسبی	ناکامی اجتماعی
۰,۰۰۲	۹,۱۶۱	۰,۰۱۳	۰,۲۷۰	تصادفی	بی‌عدالت اجتماعی	
۰,۰۰۰	۲۷,۹۵۳	۰,۰۰۲	۰,۵۵۸	تصادفی	طرد اجتماعی-سیاسی	
۰,۰۰۱	۳۱,۴۶۰	۰,۰۰۰	۰,۳۶۵	تصادفی	اثر کلی ناکامی	
۰,۰۰۶	۷,۳۲۱	۰,۰۰۰	۰,۴۳۵	تصادفی	احساس بی‌معنایی	آنومی اجتماعی
۰,۰۰۰	۴۶,۱۴۷	۰,۰۰۳	۰,۵۹۹	تصادفی	انزجار فرهنگی	
۰,۰۸۱	۶,۵۶۷	۰,۰۰۰	۰,۴۳۱	ثابت	احساس بی‌قدرتی	
۰,۰۰۰	۲۵۱,۲۱۳	۰,۰۰۰	۰,۴۴۶	تصادفی	بیگانگی اجتماعی	
۰,۰۰۸	۷,۰۴۹	۰,۰۰۰	۰,۳۸۹	تصادفی	تنفر از خود	اثر کلی آنومی
۰,۰۱۰	۱۹,۷۷۸	۰,۰۰۰	۰,۳۷۱	تصادفی		
۰,۰۰۰	۱۲۷,۲۰۱	۰,۰۰۰	۰,۳۴۱	تصادفی	فردگرایی اجتماعی	فردگرایی
۰,۰۰۰	۳۳,۰۸۹	۰,۰۰۰	۰,۲۶۱	تصادفی	فردگرایی اقتصادی	
۰,۰۰۶	۳۶,۵۰۱	۰,۰۰۱	۰,۲۸۹	تصادفی	اثر کلی فردگرایی	
۰,۰۰۰	۲۸,۵۹۴	۰,۰۰۰	۰,۲۶۸	تصادفی	احساس اثربخشی جمعی	جمع‌گرایی
۰,۰۰۶	۶,۲۵۹	۰,۰۰۰	۰,۲۵۹	تصادفی	همدلی جمع‌گرایانه	
۰,۰۰۰	۲۴,۶۵۳	۰,۰۰۲	۰,۲۸۹	تصادفی	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	
۰,۰۰۰	۳۱,۴۶۲	۰,۰۰۶	۰,۲۸۶	تصادفی	اثر کلی حس جمع‌گرایی	
۰,۰۰۰	۳۸,۶۷۵	۰,۰۰۰	۰,۴۲۷	تصادفی	اعتماد نهادی	اعتماد اجتماعی
۰,۲۰۱	۱,۵۳۱	۰,۰۰۰	۰,۳۶۲	ثابت	اعتماد فردی	
۰,۰۰۰	۲۶,۵۵۲	۰,۰۰۰	۰,۳۷۸	تصادفی	اعتماد تعمیم‌یافته	
۰,۰۰۰	۶۵,۶۷۲	۰,۰۰۰	۰,۴۴۵	تصادفی	اثر کلی حس اعتماد اجتماعی	
۰,۰۳۳	۴,۳۸۱	۰,۰۰۰	۰,۲۵۳	تصادفی	نامنی اجتماعی	نامنی
۰,۰۰۰	۹,۲۹۹	۰,۰۰۲	۰,۳۳۱	تصادفی	نامنی شغلی	
۰,۰۰۰	۸,۲۷۱	۰,۰۰۰	۰,۳۲۳	تصادفی	اثر کلی حس نامنی	
۰,۰۰۰	۵۴,۶۹۹	۰,۰۰۰	۰,۳۵۹	تصادفی	اثر کلی پژوهش	

بی‌تفاوتی اجتماعی در نظام اجتماعی ایران تابع شرایطی است که سنخ جامعه‌شناختی دارند بر این اساس:

- ✓ متغیر ناکامی در سطح $p\text{-value}=0.000$ دارای تأثیر معناداری بر بی‌تفاوتی بوده و توانسته 0.365 درصد بی‌تفاوتی را پیش‌بینی کند.
  - ✓ متغیر آنومی در $p\text{-value}=0.000$ دارای تأثیر معناداری بر بی‌تفاوتی بوده و توانسته 0.371 درصد از تغییرات بی‌تفاوتی را پیش‌بینی کند.
  - ✓ متغیر فردگرایی در $p\text{-value}=0.002$ دارای تأثیر معناداری بر بی‌تفاوتی بوده و توانسته 0.289 درصد از تغییرات بی‌تفاوتی را پیش‌بینی کند.
  - ✓ متغیر حس جمع‌گرایی در $p\text{-value}=0.009$ دارای تأثیر معناداری بر بی‌تفاوتی بوده و توانسته 0.286 درصد از تغییرات بی‌تفاوتی را پیش‌بینی کند.
  - ✓ متغیر اعتماد اجتماعی در $p\text{-value}=0.000$ دارای تأثیر معناداری بر بی‌تفاوتی بوده و توانسته 0.445 درصد از تغییرات بی‌تفاوتی را پیش‌بینی کند.
  - ✓ متغیر ناکامی اجتماعی در $p\text{-value}=0.000$ دارای تأثیر معناداری بر بی‌تفاوتی بوده و توانسته 0.323 درصد از تغییرات بی‌تفاوتی را پیش‌بینی کند.
- در نهایت میزان اثر ترکیبی مجموع متغیرهای مستقل معنادار بر متغیر وابسته بی‌تفاوتی اجتماعی برابر 0.359 است، به این معنی که این متغیرها توانسته‌اند 35 درصد از تغییرات متغیر بی‌تفاوتی را تبیین نمایند و 65 درصد از تغییرات نیز مربوط به خطا، اثرات بیرونی و سایر عواملی است که در مدل پیش‌بینی نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

فرا تحلیل با یکپارچه کردن نتایج حاصل از پژوهش‌های مختلف، که روی نمونه‌های متعددی اجرا شده‌اند، دیدگاه جامع‌تری از اندازه اثر متغیرهای گوناگون به دست می‌دهد. در واقع، با در کنار هم قراردادن نتایج حاصل از انجام یک پژوهش روی نمونه‌ای از یک جامعه، افراد مختلف بررسی می‌شوند. چنین یافته‌هایی در جوامعی، همچون جامعه ما که گوناگونی بیشتری دارد. مهم‌تر و حائز اهمیت بیشتری است؛ زیرا این گوناگونی، تفاوت‌های بیشتری را به همراه دارد، به ناچار باید اطلاعات متعددی را از نمونه‌های مختلف این جامعه، در دست داشت تا با یکپارچه کردن این اطلاعات، شباهت‌ها را به دست آورد و با تفاوت‌های به شیوه مناسبی برخورد کرد.

در این فرا تحلیل سعی شد تا با یکپارچه کردن میزان اندازه اثر، عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی بررسی گردد. اما تنها یک بررسی در این رابطه کافی نبوده و لازم است که این پژوهش در سازمان‌های داخلی و خارجی به صورت مقایسه‌ای و با استفاده از ابزارهایی به غیر از پرسشنامه و ترجیحاً به صورت کیفی یا ترکیبی نیز صورت گیرد. تفاوت این پژوهش

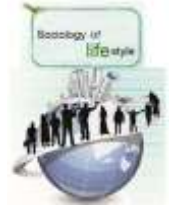
با پژوهش‌های دیگر در این است که جامعه آماری در این گونه پژوهش‌ها، پژوهش‌های قبلی است و واحد پژوهش آن، هریک از پژوهش‌های اولیه و مستقل پیشین است.

در این پژوهش به اطلاعاتی دست می‌یابیم که اطلاعات اولیه موجود در پژوهش‌های گذشته آن را نشان نمی‌دهد. ابزارهای به کار گرفته شده در تمامی این پژوهش‌ها پرسشنامه و حجم نمونه آماری متفاوت بوده، اما در فراتحلیل از چک لیست فراتحلیل استفاده شده و حجم نمونه آماری را نیز پژوهش‌های انجام گرفته در یک محدوده زمانی خاص تشکیل می‌دهد. در اکثر و بعضاً پژوهش‌های انجام گرفته روشهای تحلیل آماری، روشهای همچون روش T , Z , t ، مدل معادلات ساختاری بوده است، اما در فراتحلیل روش برآورد اندازه اثر که رایج‌ترین آن d و f^2 استفاده شده است. از جمله محدودیت‌های انجام چنین فراتحلیل‌هایی، نبود بانک تحقیقاتی در کشور به شکل منسجم، وجود ضعف در روش‌شناسی اکثر پژوهش‌ها، عدم دسترسی آسان به منابع و پژوهش‌هایی است که در حیطه مشخص انجام و منتشر شده است.

پژوهش حاضر به روش فراتحلیل انجام یافته است و پس از غربال‌سازی و یافتن متغیرهای مشترک در میان تحقیقات انجام یافته ۱۸ مقاله که به روش پیمایش در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ انجام یافته‌اند، تلاش شد با نگاهی متفاوت و نگرشی جامع‌تر عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی هدف تحلیل قرار گرفتند. براین اساس هدف اصلی فراتحلیل، برآورد اندازه اثر متغیرهای مستقل بر وابسته است، نتایج فراتحلیل نشان می‌دهد میزان اثر ترکیبی مجموع متغیرهای مستقل معنادار بر متغیر وابسته بی‌تفاوتی اجتماعی برابر ۰,۳۷۱ است، به این معنی که این متغیرها توانسته‌اند ۳۳ درصد از تغییرات متغیر بی‌تفاوتی را تبیین نمایند و ۷۱ درصد از تغییرات نیز مربوط به خطا، اثرات بیرونی و سایر عواملی است که در مدل پیش‌بینی نشده است. متغیر مستقل بیگانگی اجتماعی بیشترین فراوانی را دارد و بعد از آن متغیرهای فردگرایی، رضایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اثر بخشی اجتماعی و احساس محرومیت نسبی بیشترین فراوانی را در بین سایر متغیرهای مستقل دارند. براساس نتایج پژوهش‌ها، بی‌تفاوتی در شهرهای مختلف ایران تقریباً در حد متوسط قرار دارد.

منابع

- ۱- ادهمی، جمال (۱۳۹۷) «عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی و فرهنگی در بین جوانان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنجان» فصل نامه مسائل اجتماعی ایران، شماره ۱: ۲۷-۵.
- ۲- ادهمی، عبدالرضا؛ محسن صفاریان و علی مرادی (۱۳۹۹) «شناخت رابطه بین فردگرایی و محرومیت نسبی با بی‌تفاوتی اجتماعی» (مورد مطالعه: جوانان شهر کرمانشاه)، فصلنامه مطالعات فرهنگ-ارتباطات/سال بیست و یکم/شماره ۴۹: ۲۸۷-۲۵۵
- ۳- ادهمی، عبدالرضا؛ ندا سیدین و طلحه خادمیان (۱۴۰۱) «شناخت تاثیر بی‌هنجاری با تاکید بر سه بعد (بی‌معنایی، بی‌اعتمادی، بی‌قدرتی) بر بی‌تفاوتی اجتماعی» (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز و تهران شمال در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰)، فصل نامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال دوازدهم، شماره ۴۴: ۲۰۲-۱۶۹.
- ۴- بنی فاطمه، حسین و زهره رسولی (۱۳۹۰) «بررسی میزان بیگانگی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه (مطالعه موردی: دانشگاه شیراز)»، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۲: ۱۰۵-۷۹.
- ۵- کلانتری، عبدالحسین؛ بشیری گیوی، حسین و سهیلا غلامی شاهسوارلو (۱۳۹۱) «بررسی جامعه‌شناختی عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر از خود بیگانگی اجتماعی شهرنشینان شهر گیوی»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره ۳: ۶۳-۵۳.
- ۶- جمشیدزاده، احسان؛ مجید کفاشی و خلیل میرزائی (۱۴۰۰) «مطالعه جامعه‌شناختی نقش شبکه‌های اجتماعی بر بی‌تفاوتی اجتماعی (مطالعه موردی: شهروندان منطقه ۱ و ۲ شهر تهران در سال ۱۳۹۸)»، فصل نامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال یازدهم، شماره ۳۹.
- ۷- سفیری، خدیجه؛ سوده حجتی کرمانی (۱۳۹۸) «بررسی جامعه‌شناختی بی‌تفاوتی اجتماعی در تهران»، فصل نامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات.
- ۸- مرادی، علی؛ محسن صفاریان (۱۳۹۸) «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بی‌تفاوتی (مورد مطالعه: شهر کرمانشاه)»، فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال هشتم، شماره اول: ۱۸۹-۱۵۹.
- ۹- نادری، حمدالله؛ حسین بنی فاطمه و محمد حریری اکبری (۱۳۸۸) «الگوسازی ساختاری رابطه بین بیگانگی و بی‌تفاوتی اجتماعی»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۵۹-۲۹.
- ۱۰- علمدار، فاطمه سادات؛ محمدرضا جوادی و جبار رحمانی (۱۳۹۷) «فرایند خلق بی‌تفاوتی اجتماعی در بافت تعاملی ایرانیان» فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران، شماره اول: ۱۹۰-۱۶۵.
- ۱۱- گلچین، مسعود؛ محمدرضا حسینی، حسین امامعلی زاده و علی مراد عناصری (۱۳۹۵) «تحلیل تجربی رابطه عوامل اجتماعی با گرایش به رفتارهای نوع دوستانه (مورد مطالعه: شهروندان همدان)، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، شماره ۱۹: ۱۱۲-۸۵.
- ۱۲- قادرزاده، امید؛ مهدی رادمان (۱۳۹۶) «بی‌تفاوتی اجتماعی جوانان و گسست اجتماعی-فرهنگی (مطالعه پیمایشی جوانان شهر بوکان)».
- ۱۳- بهشتی، سیدصمد؛ مسلم نراقی منش، ابوالقاسم عسگری، نظر پیشرو نصرآباد سفلی و شجاعت پورصدیقی «تبیین جامعه‌شناختی تاثیر فضای مجازی بر بی‌تفاوتی اجتماعی».
- ۱۴- ظهیری نیا، مصطفی؛ فاطمه گلابی و رحیم هدایت ایوریک (۱۳۹۳) «شناسایی عوامل مؤثر بی‌تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی».
- ۱۵- ساعی ارسبی، ایرج؛ هادی بهاری «بررسی عوامل مؤثر اقتصادی-اجتماعی بر بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان (مورد مطالعه دانشجویان شهر اردبیل)».
- ۱۶- زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ محسن شهاب سامانی (۱۳۹۷) «مطالعه تطبیقی بی‌تفاوتی اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه‌های اصفهان و یزد»، فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، شماره ۱۶: ۲-۹۱.

مقاله پژوهشی

- ۱۷- رونقی، مرضیه؛ سیدعلی هاشمیان و منصور حقیقتیان (۱۳۹۷) «تبیین روان‌شناختی و جامعه‌شناختی احساس اثربخشی بر بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان-معلمان (مطالعه موردی در بین دانشجویان-معلمان دانشگاه فرهنگیان اصفهان)»، مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد سال ۶۲، ویژه نامه-آذر-دی ۹۸: ۲۴۱-۲۳۳.
- ۱۸- محسنی تبریزی، علیرضا؛ مجتبی صدیقی فرد «پژوهشی درباره بی‌تفاوتی اجتماعی در ایران (مورد پژوهش: شهروندان تهرانی)» فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۴۳: ۲۲-۱.
- ۱۹- عنبری، موسی؛ سارا غلامیان (۱۳۹۵) «تبیین جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با بی‌تفاوتی اجتماعی»، فصلنامه بررسی مسایل اجتماعی ایران، دوره هفتم، شماره ۲: ۱۵۹-۱۳۳.
- ۲۰- علیزاده اقدم، محمدباقر؛ مریم کلهرنیا گل‌کار، محسن کلهرنیا گل‌کار (۱۴۰۱) «پیش‌بینی سلامت اجتماعی بر اساس عدالت اجتماعی با میانجی‌گری بی‌تفاوتی اجتماعی در بین شهروندان تهرانی»، مجله اخلاق زیستی، دوره دوازدهم، شماره ۳۷.
- ۲۱- عشایری، طاها و نامیان فاطمه (۱۳۹۸)، مسائل اجتماعی در ایران هشت پریش جامعه‌شناختی جامعه ایرانی، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان و روش‌شناسان
- ۲۲- نبوی، عبدالحسین؛ عبدالرضا نواح، نرگس امیر شیرزاد، «بررسی عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۸ سال به بالای شعر دزفول)»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پانزدهم، شماره ۳: ۱۶۱-۱۳۲.
- ۲۳- نقدی، اسداله؛ محبوبه رویین تن؛ «بی‌تفاوتی اجتماعی؛ چرایی و چگونگی و پیامدها (مورد مطالعه: شهر همدان)»، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران.
- ۲۴- فیروزجائیان، علی اصغر؛ صادق صالحی، آزاده شفیع (۱۳۹۶)، «بی‌تفاوتی زیست محیطی به مثابه بی‌تفاوتی اجتماعی»، فصلنامه علمی - پژوهشی، سال هشتم، شماره ۳: ۷۰-۵۱